

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 16. desember 2024 av Høyesterett i avdeling med

dommer Aage Thor Falkanger
dommer Espen Bergh
dommer Knut Erik Sæther
dommer Are Stenvik
dommer Christian Lund

HR-2024-2316-A, (sak nr. 24-098134STR-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 22. april 2024

A (advokat John Christian Elden)

mot

B
C (advokat Øystein Ola Storrvik)

Påtalemyndigheten (førstestatsadvokat Thomas Frøberg)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Stenvik:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder spørsmål om straff for bruk av fysisk makt i polititjeneste.
- (3) Tiltalte, A, er politibetjent ved Sør-Øst politidistrikt. Under patruljetjeneste i Kongsberg natt til søndag 30. oktober 2022 brukte han makt for å få kontroll på en situasjon hvor flere personer – herunder C og B – var innblandet.
- (4) Som følge av hendelsen har A vært suspendert fra stillingen siden mai 2023.
- (5) A ble i juni 2023 tiltalt av Spesialenheten for politisaker for to tilfeller av grov kroppskrenkelse, jf. straffeloven § 272, jf. § 271, tiltalens post I a og b, og for grovt uaktsom tjenestefeil, jf. § 172, jf. § 171, tiltalens post II.
- (6) Grunnlaget for tiltalens post I lyder slik:
- «a) Søndag 30. oktober 2022 ca. kl. 01.45 ved Esso Deli de Luca i Gomsrudveien 4 på Kongsberg, la han C ned i bakken og slo ham gjentatte ganger i hodet og på kroppen med knyttet neve, sprayet ham med pepperspray og slo ham i hodet og på kroppen med teleskopbatong.
 - b) På samme sted og kort tid etter forholdet omhandlet i post I a), slo han B to ganger med teleskopbatong i venstre lår. Minst ett av slagene medførte kraftig hevelse og smerter i flere dager.»
- (7) Tiltalens post II bygger på dette grunnlaget:
- «Til tid og på sted som omhandlet i post I, som politibetjent i Sør-Øst politidistrikt, ble han og hans kolleger oppsøkt av en vakter som kort tid forut hadde vært involvert i en hendelse med blant andre C. Med begrensede opplysninger om hva hadde skjedd, tok han kontakt med C og forholdt seg som beskrevet i post I a). Hans maktbruk medførte at venner av C blandet seg inn i situasjonen. Han ba B, som kom løpende til, om å trekke seg unna. Til tross for at B etterkom pålegget, forholdt A seg som beskrevet i post I b).»
- (8) C og B fremsatte også sivile krav, jf. straffeprosessloven § 3 og § 428. Begge har krevd oppreisning etter skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd, jf. § 3-3. C har i tillegg krevd erstatning for økonomisk tap i form av påførte utgifter, jf. skadeserstatningsloven § 3-1.
- (9) Buskerud tingrett avsa 7. juli 2023 dom med denne slutningen:
- «1. A, født 00.00.1991, frifinnes for tiltalen.
 - 2. A frifinnes for erstatningskravene og oppreisningskravet fra C.
 - 3. A frifinnes for oppreisningskravet fra B.»

- (10) Dommen ble avsagt under dissens. Flertallet kom til at tiltaltes maktanvendelse var nødvendig og forsvarlig i den aktuelle situasjonen, slik at den ikke gikk ut over rammene for lovlig maktbruk etter politiloven § 6 fjerde ledd. Én meddommer mente at deler av den maktbruken som er beskrevet i tiltalens post I a, var i strid med politiloven § 6.
- (11) Spesialenheten for politisaker anket til lagmannsretten over bevisvurderingen under skyldspørsmålet og la ned påstand om straff av fengsel i 60 dager. C og B krevde ny behandling av de sivile kravene, jf. straffeprosessloven § 434 første ledd. Saken ble henvist til ankeforhandling, og kravet om ny behandling av de sivile kravene ble tatt til følge.
- (12) Borgarting lagmannsrett avsa dom 22. april 2024. Slutningen lyder slik:
- «1. A, født 00.00.1991, dømmes for overtredelse av straffeloven § 272, jf. § 271 (to tilfeller) og straffeloven § 172, jf. § 271 til fengsel i 120 – etthundreogtjue – dager, jf. straffeloven § 79 bokstav a.
 2. A dømmes til å betale C erstatning for påførte utgifter med 12 152 – tolv tusen etthundreogfemtito – kroner innen to uker fra forkynning av dommen og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.
 3. A dømmes til å betale C oppreisningserstatning med 30 000 – trettitusen – kroner innen to uker fra forkynning av dommen og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.
 4. A dømmes til å betale B oppreisningserstatning med 15 000 – femtentusen – kroner innen to uker fra forkynning av dommen og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.
 5. Saksomkostninger idømmes ikke.»
- (13) Også lagmannsrettens dom ble avsagt under dissens. Flertallet fant grunnlag for å domfelle for grov kroppskrenkelse, men likevel bare for en del av de handlingene tiltalen omfatter. A ble også domfelt for grovt uaktsom tjenestefeil. To meddommere stemte for å frifinne ham for alle krav.
- (14) A har anket til Høyesterett over lovanvendelsen, subsidiært saksbehandlingen og atter subsidiært straffutmålingen. Han har dessuten begjært ny behandling av de sivile kravene. Tiltalte gjør gjeldende at han ikke har forbrutt seg mot straffeloven § 271 eller begått noen tjenestefeil, og at han under enhver omstendighet handlet innenfor marginen for det straffrie. Forsettskravet i § 271 er uansett ikke oppfylt. Han kan heller ikke holdes ansvarlig overfor C eller B på erstatningsrettslig grunnlag. A har lagt ned påstand om frifinnelse, subsidiært at lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves og atter subsidiært at han anses på mildeste måte.
- (15) Også C og B har begjært de sivile kravene behandlet på nytt. Ankeutvalget ga samtykke til ny behandling av kravene om oppreisning, men ikke til behandling av kravet om erstatning for økonomisk tap. C og B gjør gjeldende at lagmannsrettens vurdering av ansvarsgrunnlaget er korrekt, men at oppreisningsbeløpene bør økes. De har lagt ned påstand om oppreisning etter rettens skjønn.

- (16) Påtalemyndigheten har lagt ned påstand om at anken forkastes. Det gjøres likevel gjeldende at noen flere av handlingene i hendelsesforløpet må anses som straffbare.
- (17) Under behandlingen for Høyesterett har forsvarer fremlagt en ny sakkyndig erklæring. For øvrig står saken i samme stilling som for lagmannsretten.

Mitt syn på saken

Saksforholdet

- (18) Tiltalen gjelder en hendelse i Kongsberg sentrum natt til søndag 30. oktober 2022. Tiltalte kjørte uniformert patrulje sammen med en kollega, politiførstebetjent D. Noe før klokken to kjørte de inn på en bensinstasjon hvor det allerede sto parkert en annen politibil med to tjenestepersoner, E og F.
- (19) Omtrent samtidig ankom C og en kamerat, I, samt en vekter, J, som denne kvelden hadde jobbet som dørvakt på et utested i nærheten. Kort etter kom også B og to andre venner, G og H, til stedet. Alle kom gående fra området ved utestedet.
- (20) Grunnen til at vekteren oppsøkte politiet, var at han mente seg utsatt for drapstrusler fra C tidligere på natten, etter å ha nektet ham adgang til utestedet.
- (21) Tiltalte oppdager ganske raskt at stemningen blir amper, og han går bort for å ta C til side og roe situasjonen. Det videre hendelsesforløpet er delvis fanget på en overvåkingsvideo og beskrives slik av lagmannsretten:

«På filmen ses at tiltalte fører sin hånd mot Cs arm. C retter da sin oppmerksomhet mot tiltalte og rygger bakover, hvorpå tiltalte nokså umiddelbart legger C i bakken.

Det går to til tre sekunder fra tiltalte kontakter C til nedleggelsen.

Når tiltalte legger C i bakken, går politibetjent E straks inn og bistår med å få kontroll på C. Rundt dem står tjenestemennene F og D, vekteren J, Cs venn I og ytterligere en person som har kommet til – for lagmannsretten identifisert som de fornærmedes venn G.

Det oppstår et basketak mellom C, tiltalte og E. På filmen ses at C, som ligger på ryggen med tiltalte over seg, fører en hånd opp i eller mot ansiktet til tiltalte. Tiltalte og E får deretter C over på magen, hvorefter tiltalte utfører åtte raske slag mot Cs hode og nakkeområde.

Det går seks sekunder fra nedleggelsen til tiltalte slår det første slaget, og de åtte slagene utføres i løpet av fem sekunder.»

- (22) Kort etter de første åtte slagene slår tiltalte ytterligere seks ganger mot Cs hode. Alle de 14 slagene utføres i løpet av et tidsrom på 10 sekunder.
- (23) Til tross for slagene fortsetter C å gjøre sterk motstand, og det lykkes ikke politiet å bringe ham under kontroll. Basketaket fortsetter, og Cs kamerater blander seg inn og vanskeliggjør politiets arbeid. I denne fasen faller en teleskopbatong ut av jakkeermet til C.

- (24) Omtrent ett minutt etter nedleggelsen gjør C et nytt forsøk på å komme seg opp. Den påfølgende fasen beskrives av lagmannsretten på denne måten:

«Tiltalte får satt et 'bend' på Cs arm – et politigrep der armen bøyes bakpå ryggen for å påføre smerte og pasifisere. Tiltalte mister eller slipper imidlertid raskt dette grepet og slår så fire nye slag mot C – tre mot kroppen og ett mot hodet. Umiddelbart etter slagene reiser tiltalte seg og trekker batong. E mister da kontroll på C, som reiser seg opp samtidig som tiltalte slår ham med batong mot beinet. C går på tiltalte, som slår ytterligere to batongslag – ett mot Cs overkropp og ett mot Cs hode. C og tiltalte beveger seg så til det gresskledte området utenfor bildets høyre kant. E og F følger etter dem ut av kamerabildet.

På dette tidspunktet har det gått ett minutt og om lag tjue sekunder etter nedleggelsen.»

- (25) Politiets gjentatte forsøk på å få kontroll får imidlertid ikke C til å oppgi motstanden. Først etter om lag 18 minutter gir han opp og lar seg pågripe.
- (26) En blodprøve tatt av C rundt to timer etter pågripelsen viste at han var alkoholpåvirket med en promille på 1,8. Det ble ikke funnet spor av andre rusmidler. Ved ransaking fant politiet en kampkniv – som er ulovlig å eie eller besitte – i Cs jakkelomme.
- (27) Mens politiet strever med å få kontroll over C, blander B seg inn og blir påført de slagene som ligger til grunn for tiltalens post I b. Om dette sier lagmannsretten:

«På filmen ses at fornærmede B, som har oppholdt seg et stykke borte fra basketaket, blir oppmerksom på noe som skjer på gresset der politiet jobber med å få kontroll på C. B småløper mot stedet. Han blir stoppet av E og tiltalte og ser ut til å få beskjed om å trekke unna. B går noen skritt vekk fra stedet, men blir så oppmerksom på noe som gjør at han snur og løper tilbake. B har forklart at han hørte C rope at han ikke fikk puste. Tiltalte har bekreftet at dette ble ropt.

B blir nok en gang stanset av tiltalte, som slår et batongslag mot Bs lår. Etter batongslaget rygger B og inntar en posisjon hvor han holder håndflatene i været. I mellomtiden har ytterligere en politipatrulje kommet til stedet, og politibetjent K løper mot tiltalte og B. Omtrent samtidig som K kommer bort til dem, og mens B står stille med håndflatene opp, slår tiltalte ytterligere ett batongslag mot Bs lår. K truer med pepperspray, hvorpå B setter seg ned på bakken.»

- (28) Slagene var smertefulle for C og B. C har i tillegg opplevd psykiske ettervirkninger i form av blant annet søvnvansker, økt vaksomhet og angst.

Strafferettslige utgangspunkter

- (29) Straffeloven § 271 rammer den som «øver vold mot en annen person eller på annen måte krenker ham fysisk». Det er på det rene – og ikke omstridt – at tiltaltes bruk av makt utgjorde vold i bestemmelsens forstand. Spørsmålet er om handlingene likevel er straffrie.
- (30) De straffrihetsgrunnene som kan være aktuelle i denne saken, er nødvergebestemmelsen i straffeloven § 18 og den ulovfestede rettstridsreservasjonen for offentlig myndighetsutøvelse.

- (31) Etter straffeloven § 18 første ledd er en handling som ellers ville være straffbar, straffri når den foretas for å avverge et ulovlig angrep, ikke går lenger enn nødvendig og ikke «åpenbart ut over hva som er forsvarlig». Paragrafens andre ledd bestemmer at regelen i første ledd gjelder tilsvarende for blant annet «den som iverksetter en lovlig pågripelse».
- (32) Den ulovfestede rettsstridsreservasjonen tar utgangspunkt i at myndighetshandlinger må kunne utføres uten at tjenestepersonen risikerer straff. Handlingen er straffri dersom reglene som hjemler inngrepet, er fulgt. Forholdet er heller ikke straffbart om et brudd på regelverket ligger innenfor den marginen for feilvurderinger som offentlige tjenestepersoner etter rettspraksis må innrømmes. Dette kommer jeg tilbake til.
- (33) Ved vurderingen av om en straffrihetsgrunn kommer til anvendelse for politiets tjenestehandlinger, står reglene om bruk av makt og det rådende synet på akseptabel politimessig opptreden sentralt, jf. Rt-2007-1172 avsnitt 34.
- (34) Politiet er pålagt en rekke oppgaver og har i mange tilfeller plikt til å gripe inn, blant annet mot ordensforstyrrelser, farefull opptreden og integritetskrenkelser. Dette følger av politiloven § 2 og politiinstruksen kapittel 8. Ved utførelsen av oppgavene kan politiet i noen tilfeller og i en viss utstrekning bruke makt. Sentrale bestemmelser om dette er politiloven § 6 andre og fjerde ledd, som lyder slik:
- «Politiet skal ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt. De midler som anvendes, må være nødvendige og stå i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig.
- ...
- Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig.»
- (35) Vurderingen av om grensen for lovlig maktbruk etter § 6 fjerde ledd er overskredet, er skjønnsmessig og konkret. Bestemmelsen gir et visst rom for feilvurderinger uten at tjenestehandlingen av den grunn er straffbar, jf. Rt-2003-948 avsnitt 18–19.
- (36) Som jeg har vært inne på, og som lagmannsretten korrekt har lagt til grunn, er ikke ethvert brudd på reglene om politiets maktbruk straffbart, jf. Rt-2003-948 avsnitt 25. Etter rettspraksis skal det utvises romslighet i den etterfølgende vurderingen av politiets maktutøvelse, jf. Rt-1995-661 på side 664 og Rt-2007-1172 avsnitt 35–36. Mulige handlingsalternativer står sentralt, særlig om mindre inngripende virkemidler var tilgjengelige og ville vært tilstrekkelige, jf. Rt-2007-1172 avsnitt 40 og Rt-2007-1473 avsnitt 13. Andre faktorer av betydning er hvor mye tid som sto til rådighet, hvor stor motstand politiet møtte og det samlede risikobildet, jf. for eksempel Rt-2008-696 avsnitt 28–33.

Den konkrete rettsanvendelsen

Utgangspunkter for vurderingen

- (37) Bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet kan ikke ankes til Høyesterett, jf. straffeprosessloven § 306 andre ledd. Det innebærer at Høyesteretts prøving må baseres på det faktiske hendelsesforløpet som lagmannsretten har funnet bevist. Høyesterett kan imidlertid trekke andre slutninger fra de faktiske forholdene som fremgår av dommen. Den skjønnsmessige vurderingen av om tiltaltes handlinger – slik de er beskrevet av lagmannsretten – rammes av de aktuelle straffebudene, herunder om en straffrihetsgrunn kommer til anvendelse, er en del av rettsanvendelsen som Høyesterett kan prøve fullt ut.
- (38) Vurderingen av om vilkårene for straff er oppfylt, skal baseres på tiltaltes egen oppfatning av den faktiske situasjonen på handlingstidspunktet. Dette omfatter alle faktiske forhold som har betydning for skyldspørsmålet, jf. straffeloven § 25. Det betyr blant annet at man må legge til grunn tiltaltes oppfatning av den faren som ble søkt avverget, selv om det i ettertid skulle vise seg at han misforsto situasjonen. Hvis det var uaktsomt å misoppfatte situasjonen, kan det dømmes for uaktsom overtredelse dersom det aktuelle straffebudet rammer dette, jf. § 25 andre ledd. Straffeloven § 271, jf. § 272, retter seg imidlertid bare mot forsettlig overtredelser.
- (39) Vurderingen av om noen av handlingene gikk ut over det som var nødvendig og forsvarlig, må knyttes til hvert enkelt ledd i hendelsesutviklingen, jf. Rt-2007-1172 avsnitt 40. Før jeg går nærmere inn på dette, nevner jeg imidlertid at alle tiltaltes handlinger tok sikte på legitime formål; innledningsvis å roe ned den anspente situasjonen som var oppstått, deretter å få kontroll på C. Det foreligger ikke grunnlag for mistanke om at annet enn politifaglige forhold har spilt inn, for eksempel et ønske om urettmessig å gjengjelde Cs motstand.

Nedleggelsen

- (40) Lagmannsrettens flertall kom til at nedleggelsen var i strid med politiloven § 6, men at det ikke var grunnlag for straffansvar for dette elementet i hendelsesforløpet isolert sett. Flertallets syn var at handlingene lå innenfor «den marginen som tiltalte må tilkjennes for feilvurderinger».
- (41) Aktor har for Høyesterett gjort gjeldende at domfellelsen også må omfatte nedleggelsen.
- (42) Grunnen til at tiltalte fant det nødvendig å gripe inn overfor C, var at han oppfattet stemningen som amper. Lagmannsretten har beskrevet situasjonen som «noe opphetet» og lagt til grunn at C opptrådte «verbalt aggressivt». Tiltalte hadde også observert C ved to tidligere anledninger samme natt, og oppfattet ham som muligens ruspåvirket og ute etter å «markere seg» overfor politiet. Overfor en kollega ga han da uttrykk for at C var et «kokainhue» – altså kanskje påvirket av kokain.
- (43) Da tiltalte nærmet seg C, så han at vekteren dro en finger over strupen for å illustrere for politiet hva han hadde opplevd. Tiltalte oppfattet dette som et tegn på at C og I kunne ha vært «involvert i trusler mot vekteren». Lagmannsretten har lagt til grunn at tiltalte «gikk inn i situasjonen med denne forståelsen».

- (44) Lagmannsrettens flertall beskriver det som deretter skjedde, slik:
- «Tiltalte var klar over at han gikk inn i en situasjon der utgangspunktet var at to personer – C og I – utgjorde en mulig ‘trussel’ som han måtte være oppmerksom på, samtidig som de var fire politifolk på stedet. Tiltalte oppfattet C som aggressiv og konfliktsøkende og antok at C kunne være ruset. Tiltalte var også oppmerksom på at C hadde hendene i jakkelommene og at dette var et faremoment. Tiltalte gikk inn for å roe situasjonen og snakke med C om mulige trusler mot vekteren. Det var i utgangspunktet god tid til rådighet. Tiltalte hadde ikke opplysninger som tilsa at det var aktuelt med noen pågripelse.»
- (45) Tiltalte var ikke klar over at C hadde en teleskopbatong i ermet og en kampkniv i jakkelommen. Men han var seg bevisst at C kunne ha kniv eller andre farlige gjenstander, blant annet fordi han hadde hendene i jakkelommene.
- (46) Ut fra tiltaltes situasjonsforståelse må det anses som klart nødvendig og forsvarlig å gripe inn. Spørsmålet er om de virkemidlene han deretter brukte, gikk over grensen for det straffbare.
- (47) Tiltalte forsøkte først å få kontroll på C ved å ta tak i underarmen hans, en såkalt *kontaktposisjon*. Formålet var å få C unna de andre og prate med ham om hva som hadde skjedd. Kontaktposisjon er en vanlig teknikk når verbale virkemidler anses utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, og den innebærer meget beskjeden bruk av makt. C rev imidlertid armen til seg «med stor kraft». Tiltalte fryktet da at C ville unndra seg, og vurderte at han i så fall ville representere en risiko. Han anså det som nødvendig å få kontroll på C, og foretok av den grunn nokså umiddelbart en *nedleggelse*.
- (48) Et av de sakkyndige vitnene, politioverbetjent L, har forklart at nedleggelse gjerne skjer når en person gjør motstand eller forsøker å unndra seg. Det gjøres for å passivisere og få kontroll på vedkommende. Teknikken innebærer forholdsvis begrenset bruk av makt.
- (49) Avgjørelsen av hvor sterke midler som til enhver tid skal tas i bruk for å løse et tjenesteoppdrag, kan være vanskelig og må ofte treffes raskt, jf. Tor-Geir Myhrer, *Politiloven: Kommentartutgave*, Juridika, § 6 note 5, sist revidert 13. juni 2022. Dette innebærer selvsagt ikke at tjenestepersonens egen vurdering er bestemmende for hvor grensen for det lovlige går. Men det gir grunn til å utvise en viss forsiktighet når man i ettertid skal vurdere fremgangsmåten som ble valgt, jf. Rt-2008-696 avsnitt 35.
- (50) Lagmannsrettens flertall anså nedleggelsen for å stride mot politiloven § 6, fordi tiltalte i stedet skulle forsøkt å snakke C til rette.
- (51) Jeg er ikke enig i dette. Tiltalte anså det som nødvendig å få kontroll på C fordi han utgjorde en sikkerhetsrisiko. Et mindre inngripende virkemiddel – kontaktposisjon – var allerede forsøkt og hadde vist seg å være utilstrekkelig. Ytterligere forsøk på overtalelse hadde etter tiltaltes oppfatning dårlige utsikter til å føre frem og ville gitt C anledning til å unndra seg. I en slik situasjon må det anses som forsvarlig og forholdsmessig å ta i bruk kraftigere maktmidler. Alternativet var å la C trekke seg unna, noe som tiltalte altså vurderte som en sikkerhetsrisiko.

- (52) Nedleggelsen ligger etter mitt syn innenfor det spillerommet en polititjenesteperson har etter politiloven § 6. Handlingen omfattes dermed av den ulovfestede rettsstridsreservasjonen for offentlig myndighetsutøvelse og kan ikke straffes etter straffeloven § 271.

Knyttneveslagene i den første fasen

- (53) Lagmannsretten domfelte tiltalte for de 14 knyttneveslagene i den første fasen.
- (54) Jeg nevner her først at C pliktet å følge de pålegg, tegn og øvrige signaler politiet ga, jf. politiloven § 5. Han hadde følgelig ikke rett til å gjøre motstand da han ble lagt i bakken. Likevel var det nettopp det han gjorde. Lagmannsretten har lagt til grunn at motstanden var «kraftig» og opplevdes som «voldsom». Tiltalte følte at han var «i ferd med å miste kontroll». Dette må forstås slik at den sikkerhetsrisikoen som han reelt fryktet, var i ferd med å materialisere seg. Det var i denne situasjonen han valgte å slå med knyttede never mot Cs hode og nakke i den hensikt å få ham til å oppgi motstanden. Jeg minner om at det gikk 6 sekunder fra nedleggelsen til det første slaget, og at alle de 14 slagene falt i løpet av en periode på 10 sekunder.
- (55) Graden av akseptabel maktbruk må vurderes i lys av hvor problematisk det er å få kontroll på mistenkte, jf. Rt-2008-696 avsnitt 33. Slag mot hodet aksepteres i visse «helt særlige situasjoner», jf. Rt-2007-1473 avsnitt 12.
- (56) Sakkyndig L har forklart at slag benyttes i situasjoner hvor det er åpenbart at ordinære pågripelsesteknikker ikke vil føre frem. Graden av kraft og antall slag avhenger av den motstanden personen yter, og treffsteder beror på hvilke deler av kroppen som er tilgjengelige. Dersom en polititjenesteperson opplever at han eller hun er i ferd med å miste kontrollen, kan det være hensiktsmessig å øke maktbruken for å pasifisere personen som gjør motstand. Hvor lenge en skal holde på før kraftigere maktmidler tas i bruk, er ifølge L i stor grad opp til tjenestepersonens vurdering «der og da».
- (57) Politifaglige vurderinger må tillegges vekt når det skal avgjøres om grensene for lovlig maktbruk etter politiloven § 6 er overskredet. I tillegg må man, som jeg allerede har vært inne på, utvise forsiktighet når man i ettertid skal vurdere om handlingene er straffbare. Dette har sammenheng med den krevende situasjonen tjenestepersonen befinner seg i; han eller hun har en tjenesteplikt til å gripe inn og ofte liten tid til å overveie hvilke midler som skal brukes. Henriette Kaasa Ringheim, som er psykologutdannet og forsker og underviser ved Politihøgskolen, har i en sakkyndig erklæring som er fremlagt for Høyesterett, beskrevet hvordan den særegne beslutningssituasjonen påvirker tjenestepersonens mulighet til å treffe veloverveide valg. Hun fremhever at de fleste beslutninger i operativ sammenheng er intuitive og automatiske. Analytiske beslutninger tar lengre tid og er preget av planlegging og vurdering av handlingsalternativer. Det raske beslutningssystemet kaller hun «system 1» og det langsomme «system 2». Deretter sier hun følgende om bruk av makt overfor personer som gjør motstand:

«Det faktum at noen yter motstand vil bidra til at trusselen i situasjonen oppleves som høyere, og at faren ved kontrolltap er større fordi vedkommende demonstrerer en fysisk kapasitet. Opplevd fysisk kapasitet hos motpart, grad og varighet av motstand er viktige momenter. Motstand viser både evne og vilje til å angripe/hindre politiet. I en slik situasjon vil man som polititjenesteperson være svært bekymret for

konsekvensene av kontrolltap opp mot skadepotensialet for en selv og andre, og de aller fleste vil kjenne på frykt. Psykologifaglig sett er det derfor meget begrenset hva man kan kreve av rasjonelle, ettertenksomme vurderinger (system 2) i slike situasjoner. I tillegg kommer tidligere erfaringer med sterk motstand, fordi gjenkjenning på at motstand kan ende med personskade er et kritisk signal om fare. En litteraturgjennomgang av Cojean et al. (2020) viste at motstand og atferd var de faktorene som i størst grad predikerte polititjenestepersoners maktbruk.»

(58) Beslutninger om å bruke makt mot en person som gjør motstand, er altså i stor grad intuitive og automatiske. Det innebærer etter mitt syn at man ofte må akseptere de valgene en tjenesteperson gjør i en presset situasjon, selv om maktbruken sett utenfra, og av de den retter seg mot, kan oppleves som brutal. Man kan ikke kreve at enhver bruk av makt skal være like veloverveid og bygge på en tilsvarende analyse av handlingsalternativene som en etterfølgende vurdering muliggjør. Forutsetningene for en slik langsom beslutningsprosess vil rett og slett ikke være til stede på handlingstidspunktet.

(59) Lagmannsrettens flertall mente at knyttneveslagene gikk klart ut over det som kan anses som lovlig bruk av makt etter politiloven § 6. Dette ble særlig begrunnet med at det var gått kort tid siden nedleggelsen, og at situasjonen ikke var spesielt alvorlig eller prekær. Om dette sier flertallet:

«Da tiltalte slo det første av de første åtte slagene, hadde det ... bare gått seks sekunder fra nedleggelsen, og samtlige fjorten slag ble slått innenfor et tidsrom på ti sekunder. Det var derfor, objektivt sett, svært begrenset hvor mye motstand C rakk å gjøre før tiltalte slo – og mens tiltalte slo. Med den frekvensen slagene ble gitt, var det ikke mulig for tiltalte å vurdere om det enkelte slag hadde ønsket effekt før ytterligere slag ble utført. Tiltaltes subjektive opplevelse av motstand var også tilsvarende kortvarig. Da tiltalte slo, forelå det heller ikke på annen måte noen spesielt alvorlig eller prekær situasjon som påkalte bruk av skadelige maktmidler. Utgangspunktet var at politiet skulle snakke med to personer. Det var ikke holdepunkter for at disse var farlige. Politiet var i overtall, og dette var tiltalte klar over. Han har selv forklart at han ville ta kontroll på C der han hadde kollegastøtte.»

(60) Etter mitt syn kan det ikke kreves at tiltalte på dette stadiet skulle ha valgt mindre inngripende maktmidler, eller at han skulle ventet og vurdert effekten av hvert slag, før han slo på nytt. Da tiltalte opplevde at han var i ferd med å tape kampen, måtte han enten øke maktbruken eller slippe C fri. Karakteristikken fra lagmannsrettens flertall av situasjonen som ikke spesielt «alvorlig eller prekær» er vanskelig å forene med tiltaltes vurdering av C som aggressiv og muligens ruspåvirket og bevæpnet. Basert på tiltaltes oppfatning av risikosituasjonen – og i lys av den kraftige motstanden han opplevde – finner jeg ikke grunnlag for å se det som straffbart at han tok kraftigere maktmidler i bruk. Jeg kan heller ikke se at tiltalte i en så opphetet situasjon burde tatt seg bedre tid til å vurdere virkningen av de enkelte slag. Det forelå i dette tilfellet nettopp en slik situasjon hvor valgene må treffes intuitivt og i stor grad skjer automatisk. En etterfølgende vurdering av om maktbruken lå innenfor rammen av det lovlige og straffrie, må være realistisk og basert på tjenestepersonens situasjonsforståelse.

(61) Jeg finner også på dette punktet støtte for min vurdering i erklæringen fra sakkyndig Kaasa Ringheim:

«Vurderingen av effektene slagene har vil være knyttet til motstanden man opplever, siden hensikten med slagene er å få motstanden til å opphøre. Så lenge motpart fortsatt

kjemper har ikke slagene ønsket effekt. I en situasjon hvor en polititjenesteperson mener det er påkrevd med slag for å håndtere motstand vil det være urimelig, fra et politifaglig ståsted, å kreve at slagene skal opphøre for å 'observere effekt', all den tid man fortsatt kjenner aktiv motstand. Selv en kort nøling fra [polititjenestepersonen] kan medføre at motpart får overtaket igjen. Det er motpart som styrer dynamikken i situasjonen og som kan slutte å yte motstand. Jeg har spurt flere operative polititjenestepersoner om de ville sluppet en person i en bakkekamp og foreløpig har ingen svart 'ja' på dette spørsmålet. Det begrunnet samtlige med at det vil være en årsak til at de ønsker kontroll, og at aktiv motstand kun vil styrke behovet for å få kontroll.»

- (62) Jeg forstår dette slik at man ut fra en politifaglig vurdering ikke kan kreve at tjenestepersonen inntar en avventende holdning når han møter kraftig og vedvarende motstand. Selv kortvarig nøling kan føre til at den som yter motstand, får overtaket og eventuelt unndrar seg, med den risikoen det vil innebære for tjenestepersonen og omgivelsene ellers. Den som makten retter seg mot, har på sin side plikt og mulighet til snarest mulig å oppgi motstanden mot tjenestehandlingen, slik at maktbruken kan avsluttes.
- (63) Mot denne bakgrunn mener jeg at tiltaltes bruk av slag som virkemiddel i den aktuelle situasjonen ikke strider mot politiloven § 6.
- (64) Selv om det i en gitt situasjon er berettiget å slå, kan slagenes antall, kraft og treffsted gjøre at de overskrider grensen for det nødvendige og forholdsmessige. I dette tilfellet slo tiltalte en rekke ganger med stor kraft mot Cs hode. Når man i ettertid betrakter videoen av hendelsen, fremstår maktbruken som brutal. Slik ble den også opplevd av C. Samtidig var imidlertid motstanden hans som nevnt kraftig og vedvarende, noe det lydløse og stedlig avgrensede videoopptaket ikke reflekterer fullt ut. Tiltalte slo mot hodet fordi han mente at slag mot andre deler av kroppen ikke ville ha tilstrekkelig effekt. Formålet var å desorientere C og starte tåreproduksjonen, slik at det skulle bli mulig å få kontroll på ham.
- (65) Ut fra det jeg tidligere har sagt om tilbakeholdenhet med å sette til side tjenestepersonens vurderinger der og da, mener jeg at mye taler for at grensen for lovlig maktbruk etter politiloven § 6 ikke ble overskredet i dette tilfellet. Under enhver omstendighet ligger handlingene etter mitt syn innenfor den marginen tiltalte må innrømmes i medhold av den ulovfestede rettsstridsreservasjonen. Heller ikke de 14 slagene som jeg nå har behandlet, rammes derfor av straffeloven § 271.

Øvrig maktbruk mot C

- (66) I den neste fasen av hendelsesforløpet blandet Cs venner seg inn i basketaket. Lagmannsrettens flertall har betegnet situasjonen som «kaotisk».
- (67) I løpet av denne sekvensen slo tiltalte C fire ganger med knyttet neve, hvorav én gang mot hodet. På et tidspunkt kom C seg på bena, og tiltalte slo ham med batong. Deretter gikk C til angrep, og tiltalte forsvarte seg med ytterligere batongslag, herunder ett slag mot hodet. På et tidspunkt brukte han også pepperspray mot C.

- (68) Både bruken av pepperspray, knyttneveslag og batong er omfattet av tiltalen, men for Høyesterett argumenterte aktor for at bare ett av knyttneveslagene – det mot hodet – er å anse som straffbart.
- (69) Lagmannsretten kom til at ingen av tiltaltes handlinger i denne fasen er straffbare, idet de i hvert fall faller innenfor marginen for feilvurderinger. Flertallet anså riktignok knyttneveslaget mot hodet for å overskride grensen etter politiloven § 6, men kom likevel under tvil til at det var straffritt.
- (70) I denne fasen er også nødvergebestemmelsene i straffeloven § 18 første og andre ledd aktuelle. Jeg finner det imidlertid ikke nødvendig å gå nærmere inn på disse, fordi jeg anser maktbruken i sin helhet for å falle innenfor det nødvendige og forsvarlige etter politiloven § 6. For bruken av pepperspray, batongslag og knyttneveslag mot kroppen, finner jeg det tilstrekkelig å vise til begrunnelsen fra lagmannsrettens flertall. Knyttneveslaget mot hodet står etter mitt syn i samme stilling som slagene i første fase, likevel slik at jeg ikke er i tvil om at det ligger innenfor rammen av politiloven § 6. C hadde på dette tidspunktet vist en bemerkelsesverdig evne til motstand, til tross for at flere politifolk hadde prøvd å få kontroll på ham. Mindre inngripende maktmidler hadde forgjeves vært forsøkt. Tiltalte oppfattet C som aggressiv og farlig i situasjonen. Jeg er mot denne bakgrunn kommet til at tiltaltes maktbruk i denne fasen omfattes av den ulovfestede rettsstridsreservasjonen for offentlig myndighetsutøvelse og av den grunn ikke rammes av straffeloven § 271.

Bruk av makt mot B

- (71) Tiltalte slo to ganger med batong mot Bs lår for å hindre at han blandet seg inn og hindret politiets arbeid med å få kontroll på C. B nærmet seg først én gang, men trakk seg tilbake etter pålegg fra politiet. Rett etterpå kom han imidlertid tilbake, og det var da slagene falt. Lagmannsrettens flertall har beskrevet det sentrale i hendelsesforløpet på denne måten:

«Da B kom mot politiet og C for andre gang, ga tiltalte ham to slag med batong mot låret. Slagene ble gitt med to til tre sekunders mellomrom, og tiltalte har forklart at han før hvert slag sa 'trekk tilbake' eller lignende. Begge slagene ble gitt mens B rygget bakover. Etter det første slaget, inntok B også tydelig en posisjon hvor han løftet begge håndflatene i været. Tiltalte har forklart at B etter hans syn ikke fulgte pålegget om å trekke unna, idet han bare tok 'museskritt' bakover. Tiltalte slo fordi pålegget ikke ble fulgt. Han anså B som en trussel mot politiets arbeid med å få kontroll på C. Han slo med full kraft mot store muskelgrupper i låret.»

- (72) Lagmannsrettens flertall anså det første batongslaget som straffritt, men mente at det andre slaget var en straffbar kroppskrenkelse. Aktor har for Høyesterett gjort gjeldende at domfellelsen må omfatte begge slagene.
- (73) Flertallet i lagmannsretten begrunnet sitt syn på følgende måte:

«Etter flertallets syn var det andre, harde batongslaget mot Bs lår klart ikke nødvendig, forsvarlig eller forholdsmessig i situasjonen. Situasjonen på stedet var under kontroll, særlig idet ytterligere en patrulje hadde kommet til for å bistå. Selv om tiltalte anså Bs innblanding som en trussel mot politiets arbeid, var det ikke snakk om noen trussel mot liv og helse. Når B med sitt kroppsspråk etter det første batongslaget

så tydelig viste at han ikke var aggressiv, var det ikke grunnlag for videre bruk av slik sterkt inngripende fysisk makt som det andre batongslaget utgjorde.»

- (74) Jeg finner for min del ikke grunnlag for å sette til side tiltaltes vurdering av hva som var nødvendig i situasjonen. B hadde allerede vist at han var villig til å bryte politiets pålegg, og det må ha fremstått for tiltalte som en nærliggende mulighet at B ville gjøre det igjen. Jeg legger heller ikke avgjørende vekt på at B ikke fremsto som aggressiv. Det sentrale må være at han unnlot å følge politiets pålegg om å trekke unna, og at det ville kunne oppstå en farlig situasjon om han blandet seg inn og eventuelt bidro til at C slapp fri. I lys av det kritiske arbeidet med å få kontroll på C, var det heller ikke rom for å sette av mer tid til å forsøke å snakke B til rette. Så snart situasjonen var brakt under kontroll, opphørte maktbruken.
- (75) Etter min vurdering lå også tiltaltes bruk av makt mot B innenfor handlingsrommet etter politiloven § 6 fjerde ledd. Tiltalte kan dermed heller ikke straffes etter tiltalens post I b.

Tiltalens post II

- (76) Denne tiltaleposten gjelder overtredelse av straffeloven § 172, jf. § 171, om grovt uaktsom tjenestefeil, og knytter seg til de samme faktiske forholdene som tiltalens post I a og b.
- (77) Når en handling ligger innenfor rammen av lovlig maktbruk etter politiloven § 6 fjerde ledd, foreligger det i utgangspunktet ingen tjenestefeil. Hvis en handling overskrider grensen etter § 6 fjerde ledd, foreligger det derimot et brudd på tjenesteplikt. Det gjelder selv om handlingen ligger innenfor den marginen som den ulovfestede rettsstridsreservasjonen åpner for, og av den grunn ikke kan straffes som kroppskrenkelse.
- (78) Straffeloven § 171 rammer imidlertid ikke ethvert brudd på tjenesteplikt. Bruddet må være «grovt». I dette ligger at det må være tale om et brudd av en viss betydning, jf. HR-2023-805-A avsnitt 28. Handlemåten må avvike markert fra det forsvarlige.
- (79) Med min vurdering av tiltaltes handlinger taler som nevnt mye for at han ikke har gjort seg skyldig i noe brudd på tjenesteplikten. Et eventuelt brudd er under enhver omstendighet ikke grovt. Hans handlinger omfattes derfor objektivt sett ikke av § 171.
- (80) Straffeloven § 172 rammer «grovt uaktsom tjenestefeil». Det objektive gjerningsinnholdet er det samme som etter § 171, jf. HR-2023-805-A avsnitt 17. Etter § 172 kreves imidlertid bare grov uaktsomhet, ikke forsett. Av den grunn er strafferammen lavere.
- (81) I og med at det ikke foreligger et grovt brudd på tjenesteplikt, er de objektive straffbarhetsvilkårene ikke oppfylt, og det mildere skyldkravet blir dermed uten betydning. Tiltalte kan følgelig heller ikke straffes etter § 172, jf. § 171.

Samlet vurdering og konklusjon

- (82) Tiltaltes anke over straffedommen må etter dette tas til følge. De nødvendige forutsetninger for å avsi ny, frifinnende dom er til stede, jf. straffeprosessloven § 345 andre

ledd andre punktum. Lagmannsrettens beskrivelse av de faktiske forholdene gir tilstrekkelig grunnlag for å konstatere at tiltalte ikke har gjort seg skyldig i noe straffbart forhold innenfor rammen av tiltalen. I dette ligger også at det ikke hefter noen saksbehandlingsfeil ved lagmannsrettens dom i form av mangelfull begrunnelse. Jeg kan heller ikke se at sentrale punkter i forsvarers anførsler står ubehandlet, noe som uansett ville vært uten betydning med det resultatet jeg er kommet til.

Oppreisning og erstatning for økonomisk tap

- (83) Det følger av skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav a at den som forsettlig eller grovt uaktsomt har voldt skade på person, kan pålegges å betale skadelidte oppreisning for «den voldt tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art». Det samme gjelder etter bokstav b for den som har «tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3». Paragraf 3-3 inneholder en oppregning av en rekke bestemmelser i straffeloven, herunder § 271.
- (84) Grunnvilkåret for oppreisning etter skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b er at det foreligger en krenkelse eller mislig atferd som omfattes av det objektive gjerningsinnholdet i en av de straffebestemmelsene som er angitt i § 3-3. Selv om det ikke fremgår av ordlyden, er det videre en forutsetning at det ikke foreligger en straffrihetsgrunn som gjør handlingen rettmessig overfor skadelidte. For nødvergehandlinger følger dette av skadeserstatningsloven § 1-4 andre punktum, jf. Rt-2007-1172 avsnitt 59. For offentlig myndighetsutøvelse som omfattes av den ulovfestede rettsstridsreservasjonen, følger det samme i en sak som denne av alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. Den som selv har utløst den skadevoldende maktbruken, har ikke et rimelig krav på erstatning.
- (85) Etter mitt syn må As handlinger bedømmes som rettmessige overfor C og B. Jeg viser til det jeg har sagt om at begge handlet i strid med plikten til å følge politiets anvisninger, og at As maktanvendelse holdt seg innenfor rammen av straffri myndighetsutøvelse.
- (86) A har etter dette ikke gjort seg skyldig i en krenkelse som oppfyller de objektive straffbarhetsvilkårene, og han kan derfor ikke dømmes til å betale oppreisning etter § 3-5 første ledd bokstav b.
- (87) C og B har påpekt at beviskravet ikke er like strengt for erstatning som for straff. Det er riktig. Frifinnelse for straff sperrer derfor ikke uten videre for erstatningsansvar, jf. HR-2018-2427-A avsnitt 33–34. Men dette blir uten betydning når det som her ikke er knyttet tvil av betydning til vurderingen av de faktiske forholdene som er påberopt som grunnlag for oppreisning. Det er ingen holdepunkter for at A feilbedømte situasjonen, enn mindre for at han gjorde seg skyldig i en grovt uaktsom feilvurdering.
- (88) Det er for Høyesterett ikke gjort gjeldende at bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav a gir grunnlag for oppreisning. Jeg nevner likevel at det også etter denne bestemmelsen må anses avgjørende at As handlinger var rettmessige overfor C og B.
- (89) Cs krav om erstatning for økonomisk tap gjelder kostnader til helsehjelp og er basert på alminnelig ulovfestet skyldansvar – det såkalte *culpaansvaret*. Culpaansvar kan pålegges dersom skadevolderen har opptrådt rettsstridig overfor skadelidte og subjektivt er å

bebreide. Ettersom jeg er kommet til at As handlinger var rettmessige overfor C, er det ikke grunnlag for culpaansvar. Spørsmålet om subjektiv bebreidelse oppstår da ikke.

- (90) A blir etter dette å frifinne for erstatningskravene.

Konklusjon

- (91) Jeg stemmer for denne

D O M :

A frifinnes for kravene om straff og erstatning.

- (92) Dommer **Lund**:

Dissens

Mitt hovedsyn

- (93) Jeg har et annet syn på saken enn førstvoterende. Etter min vurdering overskrider deler av den maktanvendelsen A har utøvd, grensen for lovlig maktbruk etter politiloven § 6 fjerde ledd, også hensyntatt det rom for feilvurderinger som tiltalte må tilkjennes. Maktutøvelsen er heller ikke straffri etter straffeloven § 18. Han må for disse handlingene dømmes for kroppskrenkelse etter straffeloven § 271 og for grovt uaktsom tjenestefeil, jf. straffeloven § 172. Det er videre mitt syn at det er grunnlag for å tilkjenne oppreisning og erstatning til de fornærmede.
- (94) Jeg slutter meg til førstvoterendes redegjørelse for de strafferettslige utgangspunktene. Min uenighet gjelder den konkrete rettsanvendelsen.
- (95) Som førstvoterende fremhever, må man ved vurderingen av om vilkårene for straff er oppfylt, ta utgangspunkt i hvordan tiltalte oppfattet den faktiske situasjonen, jf. straffeloven § 25. Ved nødvendighetsvurderingen etter straffeloven § 18 første ledd er det imidlertid ikke avgjørende hva tiltalte mente var nødvendig, men «hva som ut fra en objektiv eller allmenn vurdering fremsto som nødvendig», se HR-2019-642-U avsnitt 15. Det samme må gjelde for kravet i politiloven § 6 fjerde ledd om at utøvelse av makt må være «nødvendig og forsvarlig», jf. Ragnar L. Auglend og Henry Johan Mæland, *Politirett*, 3. utgave, side 665.
- (96) Som førstvoterende vil jeg gå igjennom de enkelte leddene i hendelsesforløpet.

Nedleggelsen

- (97) Under en viss tvil er jeg enig med førstvoterende i at nedleggelsen er straffri. Det som skaper tvilen, er at den skjedde meget kort tid etter at tiltalte hadde forsøkt å gå i dialog med C gjennom å ta kontaktposisjon.

- (98) Foranledningen beskrives slik av flertallet i lagmannsretten:

«Tiltalte har forklart at han tok ‘kontaktposisjon’ samtidig som han ga seg til kjenne fordi ‘det ville ikke fungere å bare si ‘hei, bli med meg’. Tiltalte var også bevisst på at C hadde hendene i jakkelommene. Politiet læres opp til at ‘usynlige hender er farlige hender’, idet personer kan ha kniver eller andre farlige gjenstander på seg. Tiltalte la C ned fordi C rev til seg armen med stor kraft, rygget bakover og sa ‘ikke ta på meg’ eller lignende. Tiltalte fryktet at C ville unndra seg. Tiltalte forklarte at man da ville hatt en person på frifot som var ‘aggressiv og utagerende mot politiet’, som ‘hadde truet en vokter’, og som ‘hadde ukjent vilje og kapasitet til å gjennomføre trusselen’. Tiltalte fant det nødvendig å ta kontroll på C, og han ville gjøre det der han hadde kolleger rundt seg. Han gikk til nedleggelse for å overraske C.»

- (99) Etter mitt syn må det legges avgjørende vekt på denne bakgrunnen. Tiltalte vurderte at C utgjorde en trussel overfor omgivelsene, slik at det var viktig å få kontroll på ham raskt. Ut fra tiltaltes oppfatning av de faktiske forholdene er det da min vurdering at det var nødvendig og forsvarlig å gjennomføre nedleggelse uten å forsøke noen ytterligere dialog.

Knyttneveslagene i den første fasen

- (100) Førstvoterende har sitert deler av begrunnelsen fra lagmannsrettens flertall. Flertallet fremhever også at knyttneveslag mot hodet bare kan benyttes i særlige situasjoner:

«Flertallet legger, i tråd med de sakkyndige vitnenes forklaringer, til grunn at knyttneveslag mot hodet er å anse som et maktmiddel høyt opp i ‘maktpyramiden’. Dette følger blant annet av at slike slag har et betydelig skadepotensial. Det skal derfor tilsvarende mye til for at denne type maktbruk kan anses nødvendig, forsvarlig og å stå ‘i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig’. De sakkyndige vitnene forklarte at knyttneveslag mot hodet anses som et maktmiddel ‘i nødvergesporet’, som etter omstendighetene kan brukes når det er fare for liv og helse. Dette gir en indikasjon på hva som kreves av situasjonen for at slike slag som tiltalte brukte, skal anses lovlige.»

- (101) Ved den videre vurderingen uttaler lagmannsrettens flertall blant annet:

«Tiltalte hadde flere handlingsalternativer til å slå, sett hen til at politiet var i overtall og Cs motstand hadde vart i få sekunder. Tiltalte kunne fortsatt å bruke vanlige arrestasjonsteknikker med bistand fra sine kolleger for å overvinne Cs motstand. Han kunne også sluppet C for å få et bedre overblikk over situasjonen. Det betydelige skadepotensialet som ble utløst ved tiltaltes gjentatte, harde slag mot hode og nakke, står uansett i et åpenbart misforhold til de legitime interessene som eventuelt skulle beskyttes med nødverge i den aktuelle situasjonen. Det var ingen konkret fare for politifolkene eller andres liv og helse. Som nevnt, hadde tiltalte ikke kunnskap om at C var bevæpnet.»

- (102) Jeg ser spørsmålene i det vesentlige på samme måte som lagmannsrettens flertall. Selv om C gjorde kraftig motstand, var det etter mitt syn ikke nødvendig og forsvarlig at tiltalte umiddelbart etter nedleggelsen rettet en rekke knyttneveslag mot Cs hode.

- (103) Det er utvilsomt et riktig utgangspunkt når lagmannsrettens flertall bygger på at det skal mye til for at slag mot hodet skal anses som et nødvendig maktmiddel. I Rt-2007-1473 avsnitt 12, som også førstvoterende er inne på, fremheves det at selv om det ikke er en

riktig forståelse av politiloven § 6 at slag og spark aldri kan aksepteres som maktmiddel, kan dette bare aksepteres i «visse helt særlige situasjoner». I avsnitt 13 presiseres det at hvilke alternativer til voldsbruken som er aktuelle, vil ha betydning. Muligheten for bistand fra andre polititjenestemenn – og tidsperspektivet for slik hjelp – vil stå sentralt.

- (104) Førstvoterende har vist til den sakkyndige vitneforklaringen fra politioverbetjent L, som er fremlagt i saken. Om bruk av slag ved pågrepelse uttaler L følgende:

«Vitnet blir spurt hvilke pågripelser en kan se for seg der en er nødt til å slå. Vitnet sier at det måtte være i situasjoner det er åpenbart at en pågripelsesteknikk ikke vil føre frem. Istedenfor å 'spinne' på det samme så må en på et tidspunkt eskalere maktbruken dersom en skal gjennomføre pågripelsen. Alternativt så må en slippe personen og heller krefte seg på å forsøke på nytt senere.»

- (105) Jeg kan ikke se at det her forelå en situasjon der det var åpenbart at andre alternativer enn slag mot hodet ikke ville føre frem. Som lagmannsrettens flertall, legger jeg vekt på at tiltaltes slag kom meget raskt etter nedleggelsen, og i rask rekkefølge.
- (106) Det var tre andre politifolk på stedet som kunne bistå for å overvinne Cs motstand. Selv om jeg bygger på at det var grunnlag for å foreta nedleggelse av C, forelå det ikke en så akutt og farlig situasjon at det var nødvendig og forsvarlig å benytte slag mot hodet for å sette ham umiddelbart ut av spill.
- (107) Etter mitt syn endres ikke dette av at tiltalte befant seg i en krevende situasjon og måtte foreta vurderinger på kort tid. Jeg ser det slik at slagene mot hodet på dette stadiet i hendelsesforløpet var et så klart avvik fra en forsvarlig handlemåte at tiltaltes handlinger ikke kan aksepteres.
- (108) Jeg er etter dette enig med lagmannsrettens flertall i at slagene ikke var straffri maktbruk i tjenesten. Slagene gikk også utover den marginen for feilvurderinger som skal tilkjennes ved en etterfølgende vurdering av politiets maktbruk. Slagene utgjør en kroppskrenkelse etter straffeloven § 271. Jeg kommer tilbake til om kroppskrenkelsen må anses å være grov, jf. straffeloven § 272.

Øvrig maktbruk mot C

- (109) Jeg er – under en viss tvil – enig med førstvoterende i at tiltaltes øvrige maktbruk mot C ikke rammes av straffeloven § 271. Tvilen knytter seg til knyttneveslaget mot Cs hode. For den øvrige maktutøvelsen nøyer jeg meg med – som førstvoterende – å vise til begrunnelsen fra lagmannsrettens flertall.
- (110) Ved vurderingen av knyttneveslaget mot hodet må det tas hensyn til at Cs venner hadde blandet seg inn i politiets arbeid, slik at situasjonen var blitt kaotisk. C gjorde også fortsatt kraftig motstand. Dette økte behovet for å benytte sterkere tiltak for å få kontroll på C.
- (111) Som jeg har nevnt tidligere, skal det imidlertid mye til for at et slag mot hodet kan anses som et nødvendig maktmiddel. Jeg er enig med lagmannsrettens flertall i at knyttneveslaget mot hodet – tross den endrede situasjonen – ikke kan anses som nødvendig og forsvarlig maktbruk i henhold til politiloven § 6 fjerde ledd.

- (112) Den kaotiske situasjonen som hadde oppstått på dette stadiet i hendelsesforløpet, medfører etter mitt syn at rommet for feilvurderinger før en maktutøvelse blir straffbar, økes noe. Som førstvoterende har vært inne på, må beslutninger tas raskt i en presset situasjon. Jeg er derfor også enig med lagmannsrettens flertall i at slaget ligger innenfor marginen for feilvurderinger som tiltalte må tilkjennes før slaget anses som en straffbar kroppskrenkelse. Dette gjelder uavhengig av om man vurderer dette opp mot handlingsrommet etter straffeloven § 18 eller opp mot den ulovfestede rettsstridsreservasjonen for offentlige myndighetshandlinger.

Oppsummering – maktutøvelsen mot C

- (113) Jeg har etter dette kommet til at tiltaltes 14 knyttneveslag mot Cs hode og nakke i den første delen av hendelsesforløpet etter nedleggelsen, utgjør en straffbar, forsettlig kroppskrenkelse, jf. straffeloven § 271.
- (114) Forsvarer har gjort gjeldende at tiltalte ikke har utvist nødvendig skyld for å bli dømt for kroppskrenkelse. Det må tas hensyn til at det er tale om en i utgangspunktet lovlig tjenestehandling. Selv om handlingen er utenfor det lovlige etter politiloven § 6, er forholdet at tiltalte var av den oppfatning at maktutøvelsen var lovlig. Når det ikke foreligger forsett om at det ikke var en lovlig tjenestehandling, kan tiltalte ikke straffes for kroppskrenkelse, der skyldkravet er forsett.
- (115) Jeg er ikke enig med forsvarer i dette. Dersom man er utenfor det rom for feilvurderinger som straffeloven § 18 og politiloven § 6 fjerde ledd tillater, må straffelovens alminnelige regler få anvendelse på handlingen. Dette gjelder også kravet til forsett. Jeg kan ikke se at det er noen holdepunkter for at en forsettlig påført kroppskrenkelse i en slik situasjon ikke er straffbar fordi voldsutøveren var av den oppfatning at voldsutøvelsen var en lovlig tjenestehandling. Dette må i så fall vurderes ut fra reglene om rettsuvitenhet, jf. straffeloven § 26, og den bestemmelsen kan ikke lede til straffrihet i saken her.
- (116) Når det gjelder spørsmålet om kroppskrenkelsen er grov, jf. straffeloven § 272, er jeg enig i lagmannsrettens flertalls generelle lovforståelse, og også langt på vei i deres konkrete vurdering. Jeg har imidlertid – under tvil – kommet til at kroppskrenkelsen ikke er grov. Jeg legger da vekt på at kroppskrenkelsen ikke hadde til følge «sterk smerte» i lovens forstand, og at ingen av kriteriene i § 272 første ledd bokstav a til f, er oppfylt. De forhold lagmannsretten tar opp under spørsmålet om krenkelsens karakter, mener jeg hører hjemme ved straffutmålingen. Dette kommer jeg tilbake til.

Bruk av makt mot B

- (117) Førstvoterende har redegjort for hendelsesforløpet og situasjonen da tiltalte slo B to ganger på låret med en batong. Førstvoterende har også sitert deler av lagmannsrettens flertalls begrunnelse. For sammenhengens skyld gjentar jeg dette og et ytterligere avsnitt her:

«Etter at tiltalte ga B det første slaget, rygget B bakover og viste tydelig med kroppsspråk at han ikke utgjorde noen trussel. Flertallet bemerker at B heller ikke tidligere i forløpet hadde vist seg som noen trussel mot politiet. Før tiltalte ga det andre slaget, kom også politibetjent K til for å bistå, noe flertallet ut fra filmen er overbevist om at tiltalte var klar over. Trusselen tiltalte oppfattet, var følgelig redusert.

Etter flertallets syn var det andre, harde batongslaget mot Bs lår klart ikke nødvendig, forsvarlig eller forholdsmessig i situasjonen. Situasjonen på stedet var under kontroll, særlig idet ytterligere en patrulje hadde kommet til for å bistå. Selv om tiltalte anså Bs innblanding som en trussel mot politiets arbeid, var det ikke snakk om noen trussel mot liv og helse. Når B med sitt kroppsspråk etter det første batongslaget så tydelig viste at han ikke var aggressiv, var det ikke grunnlag for videre bruk av slik sterkt inngripende fysisk makt som det andre batongslaget utgjorde.»

- (118) Lagmannsretten fant det også bevist at K etter at tiltalte hadde slått for andre gang, truet B med pepperspray, hvorpå B satte seg på bakken.
- (119) Jeg er enig med lagmannsrettens flertall i at det andre batongslaget mot Bs lår ikke utgjør straffri maktbruk i tjenesten, og kan slutte meg til deres begrunnelse, slik den er gjengitt ovenfor. Jeg legger til at tiltalte på dette tidspunktet åpenbart hadde andre alternativer enn å slå nok en gang med en batong. Utover at C fortsatt gjorde motstand mot politiets pågripelse av ham, hadde situasjonen roet seg. Det forelå ingen nødvergesituasjon. Politibetjent K var kommet til og kunne ta hånd om B. Bruk av pepperspray – som K truet med – var også et mulig alternativ.
- (120) Tiltaltes andre batongslag mot B utgjør dermed – etter mitt syn – en straffbar, forsettlig kroppskrenkelse, jf. straffeloven § 271. Den går utover det lovlige etter politiloven § 6 fjerde ledd og er verken straffri etter den ulovfestede rettsstridsreservasjonen eller etter straffeloven § 18. Som for kroppskrenkelsen mot C, har jeg kommet til at kroppskrenkelsen ikke er grov.

Tiltalens post II

- (121) Tiltalens post II gjelder grovt uaktsom tjenestefeil, jf. straffeloven § 172, jf. § 171.
- (122) Med det resultat jeg har kommet til ovenfor, finner jeg det klart at tiltalte også må dømmes etter tiltalens post II. Jeg nøyer meg med å vise til begrunnelsen til lagmannsrettens flertall, som jeg i hovedsak kan slutte meg til.

Straffutmåling

- (123) Lagmannsretten fastsatte straffen til fengsel i 120 dager. Jeg mener dette er vesentlig for høyt. Dette skyldes dels at jeg mener utgangspunktet for straff for de ulike forholdene ligger lavere enn det lagmannsretten har lagt til grunn, blant annet fordi jeg ikke anser kroppskrenkelsene for grove. Viktigere er at jeg – i motsetning til lagmannsretten – mener at det er en formildende omstendighet at tiltalte opptrådte som polititjenestemann. Det oppstod en situasjon der tiltalte hadde en åpenbar plikt til å gripe inn. Det straffverdige er at han i denne situasjonen gikk lenger enn det var grunnlag for. Jeg mener dette må føre til en ikke uvesentlig reduksjon i straffen.
- (124) Jeg er etter dette kommet til at passende straff bør være fengsel i 45 dager.

Oppreisning og erstatning for økonomisk tap

- (125) Når det gjelder oppreisning, kan jeg også i hovedsak slutte meg til lagmannsrettens flertalls begrunnelse. Jeg mener imidlertid at lagmannsretten har lagt for liten vekt på de fornærmedes eget bidrag til hendelsesforløpet. Jeg mener oppreisningen passende kan fastsettes til 20 000 kroner til C og 10 000 kroner til B.
- (126) Med mitt syn på saken må lagmannsretten avgjørelse om erstatning for økonomisk tap til C opprettholdes.

Konklusjon

- (127) Jeg stemmer etter dette for at A dømmes til straff av fengsel i 45 dager og til å betale oppreisning med 20 000 kroner til C og 10 000 kroner til B, samt til å betale erstatning for påførte utgifter til C som fastsatt av lagmannsretten.
- (128) Dommer **Bergh:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, dommer Lund.
- (129) Dommer **Sæther:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Stenvik.
- (130) Dommer **Falkanger:** Likeså.
- (131) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

A frifinnes for kravene om straff og erstatning.